

MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN-HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA-KNOWLEDGE DATABASE

KRIZSÁN László életrajza / Biography of Ladislaus KRIZSÁN
(1929–2006, Pestszentlőrinc – Százhalombatta)

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR – 000.000.167

Dátum/Date: 2012. november 16./November 16.

Ezt az információt közlésre előkészítette

/This information prepared by:

B. WALLNER, Erika és/and BIERNACZKY, Szilárd

Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document

Krizsán László életrajza, 2012, **pp. 1–7. old.**, *AHU MATT*, No. 000.000.167,
<http://afrikatudastar.hu>

Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:

kézirat az Afrikai Kutatási és Kiadási Program archívumában

Kulcsszavak/Key words

Krizsán László életrajza, magyar Afrika–kutatás, magyar Afrika–történeti kutatás,
biography of Ladislaus Krizsán, Hungarian African studies, Hungarian studies on
African History, Balázs Judit

AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS,
ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK- DOKUMENTUM-
és ADAT-TÁR/THE FIRST HUNGARIAN FREE ELECTRONIC SECTORAL
PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS, STUDIES,
COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATION

* magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára/ writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian, Spanish, Italian and other – languages

* az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy letöltésük regisztrációhoz kötött/the materials in the database are free but access or downloading are subject to registration

* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatását, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikanisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig./The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

KRIZSÁN LÁSZLÓ ÉLETRAJZA
BIOGRAPHY OF LADISLAUS KRIZSÁN
(1929–2006)

Előkészületben/in preparation

(Előzetes szerkesztői megjegyzés/preliminary editorial note: a szakmai életrajz elkészítésének előzményeként közreadjuk az Érdi Krónika életrajzi vázlatát, valamint Balázs Judit emlékező írását (m. s., 2009) /.....)

Dr. Krizsán László

(Pestszentlőrinc, 1929. szeptember 28.

– Százhalombatta 2006. április 3)

Történész, Afrika-kutató, a történelemtudomány doktora

Szülei munkásemberek voltak. A gimnázium elvégzése után a Budapesti Tudományegyetem Bölcsészeti Karára iratkozott be magyar–történelem szakra. Harmadévtől történelem-levéltár–keleti nyelvek szakon folytatta tanulmányait.

1967-ben elnyerte a történettudomány kandidátusa, 1982-ben a tudományok doktora akadémiai fokozatot. A Magyar Tudományos Akadémia Világgazdasági Kutatóintézetében tudományos tanácsadóként működött. Kutatási területe Afrika népeinek XIX. századi társadalomtörténete és a magyar kutatók szerepének vizsgálata a világ tudományos megismerésében.

Számos könyvet, tudományos és népszerű tanulmányt írt, melyek magyar, angol, német, orosz, francia és japán nyelven jelentek meg, a magyar és egyetemes történelem, valamint az irodalomtörténet témaköréből. Madách Imrére vonatkozó kutatásai és az 1964-ben publikált dokumentumkötete felderítette Madách szerepét a szabadságharcban, eloszlatva a százados tévhitet, a közügyektől betegsége miatt elforduló költőről.

Alapítása óta részt vett a Magyar Földrajzi Múzeum tudományos programjaiban. Foglalkozik Érd és Százhalombatta történetével, tudománytörténeti kiállítások összeállítója:

– Madách Imre, Budapest 1964, Százhalombatta 1988;

– Magyar László, Dunaföldvár 1979, Kalocsa 1984, Keszthely 1993, Öttömös 1994;

- Almásy László, Dunaföldvár 1995, Öttömös 2004;
- Magyar Afrika-kutatók, Dunaföldvár 1982, Kalocsa 1988.

Díjai:

- Magyar Rádió Nívódíj 1964;
- Csuka Zoltán-díj 1996.

Forrás: *Érdi krónika; Ki kicsoda Érden?*, Csuka Zoltán Városi Könyvtár; www.madach.hu.

KRIZSÁN LÁSZLÓ
(1929–2006)

„Érezze jól magát nálunk, kolleganő.” Ezekkel a meleg szavakkal fogadott Krizsán László, amikor hosszú külföldi távollét után, kissé tétován először léptem be a Világgazdasági Kutatóintézet ajtaján, első magyarországi munkahelyemre. Ez a fogadtatás rakta le az alapjait egy hosszú-hosszú évekig tartó őszinte és mély barátságnak. Krizsán László neve nem volt ismeretlen a számomra, hiszen középiskolás koromban hetente hallgattam a rádióban elhangzott írásait Fekete-Afrika történetéről. Annyi év után, hirtelen szembe találtam magam a megelevenedett „rádióműsorral”.

A véletlen úgy hozta, hogy ugyanabba a kutató szobába kerültünk, és sok-sok órán át beszélgethettünk. Elsősorban szakmai kérdésekről, egy olyan kutatóval, aki számára a tudomány tisztelete feleségén kívül talán az életben a legtöbbet jelentette. Egy nagyon korrekt történelemszemlélet, kutatói alázatot tanultam tőle.

Soha nem tapasztaltam nála, hogy szekundér adatokra, vagy nem eredeti forrásokra hivatkozott volna. Mondanivalóját mindig pontos levéltári, autentikus adatokkal támasztotta alá. És mondanivalója, pedig volt. Hiszen ha végignézzük gazdag életútját, publikációi sorát, csak tisztelettel adózhatunk munkásságának.

Nehéz lenne megmondani, hogy sokféle témát érintő írásaiból mit tekinthetünk legfontosabb kutatási eredményének. Nevéhez fűződik a „rejtőző népek” fogalom bevezetése, a „rabszolgatermelő társadalom” elméleti megfogalmazása. Nem véletlen, hiszen a rabszolga kereskedelemről, annak társadalmi és gazdasági hatásairól számos munkája jelent meg,

pontos leírások az afrikai társadalmakról, majd azokból levont elméleti következtetések.

Az egyetemes magyar tudománytörténet számára talán mégis a legfontosabbnak ítéltető meg az a szorgos gyűjtőmunka, amivel szinte már feledésbe ment, vagy igazán fel sem dolgozott magyar kutatók életútját, tudományos tevékenységét követte és tette közkincsé. Elég csak néhány nevet említeni: Magyar László, Torday Emil, Menyhárh László, Teleki Sámuel, Almásy László, Czimermann István.

Talán legfontosabb kutatási területe mégis Magyar László munkásságához kötődik. *Magyar László nyomában* c. munkájában erről így ír:

„Magyar Lászlónak, a XIX. század legnagyobb magyar Afrika-kutatójának tudományos munkássága – korát messze megelőzve – az afrikai történelem, társadalmi intézmények és kultúrák olyan összefüggéseit tárta fel, amely irányt jelölhettek volna ki a korabeli Afrika-kutatásoknak, ha műve nem magyar nyelven jelenik meg.”

A koncentrált rabszolga-kereskedelemről írott fontos elméleti fejtegetéseit is a fent idézett művében adja közre:

„Miután Magyar László dél-amerikai expedíciós tervét a Magyar Tudós Társaság elutasította, 1847 tavaszán megjelent a kalabári Fekete Fenség, Trudodati Dalaber Almanzor udvarában. A bennszülött király flottillájánál mint parancsnok szolgálatot vettem, s itt csaknem két esztendeig az említett fekete fenségnek egész meglegedésével maradtam. Magyar László önbizalmát és kutatókedvét a néger király adta vissza. Ő beszélt rá az Alsó-Kongó vidékére vezetendő expedícióra. Ő adott pénzt, felszerelést, sőt európai árukat a minden törzsfő által megkövetelt útvámra.

A Fekete Fenség joggal tarthat igényt arra, hogy Afrika majdan megírandó művelődéstörténetében azon kisszámú bennszülött között őrizték meg emlékét, akik sokat tettek szülőföldjük tudományos megismeréséért. S mivel Trudodati Dalaber Almanzor Magyar László számára teremtette meg a tudományos kutatás lehetőségét, közvetve alkotó szereplőjévé vált a magyar művelődéstörténetnek is

A kongói útról csak az 1848. május 8-a és július elseje közötti napokról maradtak fenn naplóbejegyzések. Ezek minden más európai utazó leírásánál hitelesebb és bővebb adatokat tartalmaznak a nagy folyó alsó szakaszán élő népek életmódjáról, gazdaságáról, szokásairól, a bennszülöttek társadalmi intézményeiről, a vidék természeti kincseiről és az itt működtetett dús hozamú rézbányákról. Az útinapló egyedülálló értéke azonban nem adatgazdagsága, hanem a rabszolga-kereskedelem koncentrációs folyamatának észlelése és megjelenési formájának leírása.

Magyar László először mutatta be azt az egész Afrika gazdaságát és a korabeli interkontinentális kereskedelem alakulását döntően befolyásoló jelenséget, melyet az évszázados rabszolga-kereskedelem okozott, hogy csak részletre tudták megvá-

sárolni őket. A rabszolga-kereskedők a nyílt partvidékről rejtett helyek, egy-egy nagyobb folyó torkolatának közelébe húzódtak. A korábbi több száz part menti kereskedőtelep ezernyi kalmára két-három biztonságosnak látszó helyen gyűlt össze.

Hatalmas tömeg rabszolgát szállítottak oda Belső-Afrikából. Az afrikai társadalmakban az emberkereskedelem évszázadai alatt kialakult rabszolgatermelő mechanizmus 1815 (a rabszolga kereskedelem betiltását követően B. J.) után mit sem változott. A bíraskodás, a hadsereg és minden egyéb társadalmi intézmény, a szokások, sőt még a vallás is olyanná vált, hogy minél több rabszolgát juttasson azok tulajdanába, akiknek kellő hatalmuk és befolyásuk volt, s a rabszolgaáru-termelést saját hasznukra kisajátíthatták. A korábban tárgyilagos és mérsékelt ítéletekre törekvő bírósági tanácsok minden bűnt ekképp büntettek, súlyosabb vétség esetén pedig nemcsak az elkövetőt, hanem családját is rabszolgasággal sújtották. Óriási tömeget taszítottak rabságba a babonák, a rosszindulatú vádaskodások, a határidőre meg nem fizetett adósságok, nem is szólva a rabszolgaszerző háborúkról. E belső társadalmi rabszolgaáru-termelés következtében olyan helyzet alakult ki, hogy a nemzetnek csaknem fele a másik fele résznek mint rabszolga adatik el.”

– írta Magyar Lászlóról, akiről megjelent publikációinak hosszú sora Dunaföldvár díszpolgára megtisztelő címet hozta meg a számára. Kezdeményezésére ugyancsak Dunaföldváron Mészáros Mihály alkotása állított emléket az életében méltánytalanul kezelt Magyar László tudományos életpályájának. A kiemelkedő művészi alkotást megtestesítő szobor Magyar Lászlót egy földgömbbe helyezve ábrázolja, ezzel is utalva kalandos, több kontinensen átívelő életpályájára. Dunaföldvár egyébként is fontos szerepet játszott életében. Krizsán László minden évben a középiskolások számára vetélkedőt szervezett, „ki tud többet Afrikáról, ki tud többet Magyar Lászlóról”. A vetélkedőket tudományos konferenciával kötötte össze, így próbálva már a középiskolások körében Afrika iránti érdeklődést felkelteni. És erre ma is szükség lenne, hiszen egy méltánytalanul mostohán kezelt kontinensről a mai középiskolások alig-alig tudnak valamit.

És ez nem véletlen. Egy korábbi UNESCO felkérésre elkészített felmérésem alapján kitűnt, hogy a középiskolás tankönyvek történelem anyagának alig 1 százalékát teszik ki az afrikai történelemmel foglalkozó fejezetek. A médiákban – TV, rádió – a híranyag hozzávetőlegesen 2 százaléka tudósít Afrikáról, de ennek is 85–90 százaléka katasztrófákról számol be.

Sokat beszélgettünk Afrikáról. Bár néha-néha tudományos kirándulást tett Ázsiába is, de nem állt tőle távol a magyar irodalom sem, hiszen ismert Madáchról írt tanulmánya, József Attilával is foglalkozott, de fontos szerepet játszott a „Fejlődő országok” lexikon szócikkeinek megalkotásában is.

László soha nem jutott el a Fekete Kontinensre. Ennek leginkább egészségügyi okai voltak, miután orvosai eltiltották a repüléstől. Számomra talán legérdekesebbnek mégis az tűnt, hogy ennek ellenére olyan plasztikusan és hitelesen tudott beszélni, írni a kontinensről, mintha fél életét ott töltötte volna. Feltehetően annyira tudott azonosulni az Afrikáról olvasottakkal, hogy számára megelevenedtek a száraz könyvlapok.

Nagy nosztalgiával gondolok vissza a sok kellemes órára, amit kollegák körében töltöttünk az intézetben. Laci mindig hozott uzsonnát, mindnyájunkat megkínált. Karácsony előtt rendszeresen kocsonyát készítettem, meg ukrán szoljankát. Egyik kollegánk, kínai fülgomba levessel lepett meg bennünket. Közösén falatoztunk, megbeszéltük a világ sorát, anekdotákkal fűszereztük a mindennapokat. Kellemes, intellektuális ugyanakkor vidám órákat töltöttünk együtt. Mikor véglegesen nyugdíjba vonult, nagy űrt hagyott maga után. Ha „magánúton” tartottuk is a kapcsolatot, ez egészen más volt, mint a szinte mindennapos találkozás, a közös munka, a közös célok elérése. Egy nagy tudású kutatót, egy igaz barátot hiányoltunk.

Amikor végleg eltávozott közülünk, az embert természetesen senki nem tudta pótolni, de szelleme, tudományos öröksége továbbra is itt maradt közöttünk és elevenen él.

Budapest–Kairó, 2008. 10. 01.

Balázs Judit